

KOCA RAGIP PAŞA'NIN SANATINDA
ve
YAŞANTISINDA HAŞMET'İN ve FİTNAT'IN YERLERİ

SEDİT YÜKSEL

Şair Haşmet¹ ile Koca Ragıp Paşa'nın yakınlığının sözü çok edilmiştir. Bu yakınlığın derecesini belirlemek, sınırını çizmek için elimizde Haşmet'in manzumeleri, Ragıp-Haşmet ikilisi arasında olduğu öne sürülen fıkralar ve bir de çeşitli biyografik kaynaklar vardır. Biz bu değerlendirmede, her şeyden önce, en geçerli belgeler olarak kabul ettiğimiz, Haşmet'in manzumeleri (Divan'ı) üzerinde duracağız. Bu manzumeler, kanımıza göre, sözünü ettiğimiz yakınlığın gerçek ve somut tanıklarındır.

Haşmet'in Divan'ındaki 228 gazelin 14'ü Ragıp'ın gazellerine nazire olarak kaleme alınmıştır. Gerek çağının, gerek daha öncesinin kimi şairlerine yazılmış nazire gazelleri arasında bu sayının başta gelişi, Haşmet'in, Koca

---

1 Haşmet (?-1768) İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet'tir. Kazasker Abbas Efendi'nin oğludur. Medrese öğrenimi görmüş, müderrislik etmiştir. Gençlik çağlarında Koca Ragıp Paşa'nın himayesini kazanmıştır. Hicivleri ve siyasal eleştirileri sonucu önce Bursa'ya, sonra Rodos'a sürgün olarak gönderilmiştir.

Kasidelerinde, çağının birçok şairinde de görüldüğü gibi, Nef'i etkisi hissedilmekle birlikte, yer yer Nedim ve Sâbit'in etkileri de sezilmektedir. Çoğu nazire olan gazelleri için de aynı sey söylenebilir. Ruhta, duyuşta ve söyleyişte yalınlık, "külfetsizlik" gazellerinin ortak özelliği olarak belirmektedir. Mısralarında ne orijinallik ne de lirizm var. Nabî, daha çok da Ragıp Paşa etkisiyle söylemeğe çalıştığı biraz eleştiriye, biraz mizaha kaçan mısralarında da güçlü ve derin olamıyor. Kişisel yaşantısındaki hoşluklarının Divan'ına yansımadığını görüyoruz. Yine, Divan'ına bakarak O'nu çağının ikinci derecede bir şairi olarak değerlendirebiliyoruz. Basılı Divan'ı dışında bir de Sûr-nâme (Vilâdet-nâme)'si vardır: III. Mustafa'dan önceki iki padişah (I. Mahmut ve III. Osman)'in çocukları olmamıştı. Bu nedenle, Mustafa'nın 1759'da doğan kızı Hibetullah için, çağının birçok şairi tarihler düşürmüşler, kutlama manzumeleri yazmışlardı. Haşmet'in Sûr-namesi de bu mutlu olay münasebetiyle kaleme alınmıştı. Olayın doğurduğu genel sevinç ve yapılan eğlenceler Sûr-nâme'de oldukça canlı bir dille anlatılmıştır.

Şair hakkında daha geniş bilgi için İ. A. Cilt: V, s. 354-55'e bkz.

Ragıp Paşa'nın sanatına ve kişiliğine ayrı bir değer ve önem vermiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nazire gazellerinden birinde yer alan beytiyle,

*Olamaz hem-reng-i verd-i nev-zemîn-i Râgıb'a
Hâr-zâr-i dilde Haşmet böyle bir hod-rüste gül*

Şair, Paşa'nın şiirini "nev-zemîn" (yeni tarz, yeni çeşit) olarak niteliyor ve bu yolda kendisiyle boy ölçüşmeyeceğini belirtiyor. Haşmet'in bu gazellerini incelediğimizde, onun nazire yazarken, daha çok, Ragıp'ın "aşk" ve "şarap" üzerine olan gazellerini seçtiğini gördük. Anlaşıyor ki Şairin doğal eğilimi "düşünce" yönünde değil.

Haşmet'in, nazire gazellerinden başka, Ragıp Paşa için yazılmış üç manzumesi daha vardır. Bunların biri kaside, biri terkiib-i bend şekillerinde övgü ve yakınma; üçüncüsü ise Divan'da "Be-nâm'-i Râgıb Mehmed Pâşâ" başlığını taşıyan "muammâ" manzumeleridir.

Kaside: Sadrazam olduğu tarihte (1 Mart 1757), Paşa'ya sunulan "târîhi mutazammın" kaside olup 46 beyitlidir, "tevfik" redifini taşımaktadır. Matla beyti

*İtse âyîne-i dil kesb-i cilâ-yi tevfik
Görünür dâde-i maksûda lika-yi tevfik*

diye başlayan ve Ragıp Paşa'nın edasını taşıyan manzumede, övülenin şair ve bilgin olduğunu belirten şu beyitler yer almaktadır:

*Virîdî Allahu teâlâ ana bir düstûr kim
Cebhesi matla'-i hurşîd-i safâ-yi tevfik*

*Râgıb-i ehl-i suhan hazret-i Râgıb Pâşâ
Tab'-i pâkîzesi mir'ât-i lika-yi tevfik*

*Sadr-i Cem-pâye hudâvend-i avâtuş-mâye
Nefhât-i suhani gonçe-güşâ-yi tevfik*

*Sâhib-i seyf ü kalem Âsaf-i allâme-şiyem
Pertev-i subh-i himem nûr-i hüdâ-yi tevfik*

*Nefha-i nutku tarâvet-dih-i gülzâr-i suhan
Neyyir-i re'yi fûrûg-efgen-i câ-yi tevfik*

*Eser-i kilk-i teri nûr-i siyâh-i irfân
Pertev-i nûr-i cihan-gîri ziyâ-yi tevîk*

*Bir'-i sâ'a nazarı teb-zedegân-i ye'se
Zât-i hikmet-menişi dârü's-şifâ-yi tevîk*

*Şâhid-i ilmîne dil-dâde fuhûl-i ulemâ
Ab ü tâb olmuş ana hüsn ü behâ-yi tevîk*

*Şive-i tarz-i suhani nâtika-i fazlında
Her ne nutk itse olur hüsn-i eda-yi tevîk*

*Tab'ı bir bülbül-i hoş-lehce-i irfandır kim
Nâlesi gül-bün-i ma'nâda nevâ-yi tevîk*

*O suhan-dân-i cihan devlet ile oldukça
Dergeh-i Pâdişeh'e nâsiye-sây-i tevîk*

*Mihr-i suhan-senc-i zaman doğdu hele
Güdi kaht-i hüner ü geldi rehâ-yi tevîk*

*Âsaf'â dest-i kemâlindeki kilk-i hünerin
Nazm ü nesrinde olur nâdire-zây-i tevîk*

Sanatı ve bilimi için söylenen bu beyitlerde ancak alışlagelmiş beylik anlatışlar var; bunlarda, Paşa'nın sanatçılığının ve bilginliğinin özelliklerini aramak boşunadır.

Kaside'de şairimizin karakterine ilişkin olarak da ancak şu tek beyit yer alıyor:

*Nedir ol hüsn-i tevâzu' o uluvv-i himmet
Derc olunmuş diline arz ü semâ-yi tevîk*

Burada da hemen bütün kasidelerde ortak bir övgü olarak geçen "uluvv-i himmet" niteleyişi bir yana, Ragıp Paşa'nın karakterinin ancak bir tek özelliği, "alçak gönüllülüğü" (hüsn-i tevâzu'u) ortaya konabilmiş oluyor.

Yukarıdan beri sözünü ettiğimiz bu kasidesinde, Haşmet'in, 46 beyti de "tevîk" redifine bağlarken epeyi çaba harcamış olduğu açıktır. Bu çabayı, onun Paşa'ya karşı duyduğu derin saygı ve sevginin, ona verdiği değer ve

önemin güçlü bir belirtisi olarak nitelendirmenin yerinde olacağı kanısındayız. Şair, kasidesinin özgünlüğü ile de şöyle övünmektedir:

*Arayup buldu bu pâkîze zemîni kalemim
Beyt-i evsâfını kayd itdi berây-i tevîk*

Aşağıya aldığımız şu beyitlerde ise Ragıp-Haşmet ilişkilerinin kimi yönlerini gün ışığına çıkararak değerli bilgiler vardır:

*Ey veliyyü'n-niamım vakt-i heves-kârîde
İltifâtın dile virmişdi safâ-yi tevîk*

*Hâk-i pâyin bana çok gördü felek sonraları
Firkat-i zâtın ile itdi cüdâ-yi tevîk*

*Ba'd-ez-în Haşmet-i şeydâ kulunuz bu deme dek
Görmedi rûy-i dil-ârây-i tevîk*

İki şairin gençlik yılları (vakt-i heves-kârî)'ni birlikte geçirmiş olduklarını; Ragıp'ın, bir süre, Haşmet'i koruyup gözetmiş olduğunu bu mısralardan anlıyoruz. Paşa'nın görevli olarak taşraya gidişiyile bu pek değerli koruyucusundan ayrı düşen Haşmet'in Bursa'ya sürgün edilişi bu yıllara rastlamış olmalıdır. Ragıp'ın sadrazamlık görevi ile İstanbul'a dönüşü ise onu umutlandırıyor; bu sevinçli olayın, çilesini sona erdireceğine, kaybını kazanca dönüştüreceğine inanıyor.

Haşmet'in kasidesi Ragıp Paşa'nın sadarete geçtiği yılı (1170/1757) gösteren "ta'miyeli" bir tarih beyti

*Sa'd-i tâli'le gelüp hazret-i Râgıb Pâşâ
Mühr-i devlet yedine oldu atâ-yi tevîk*

ve "dua" ile sona ermektedir.

Terkib-i bend Kaside: Altışar beyitli XI bendden oluşmuştur. Haşmet bu manzumesini babasının ölümünden sonra kaleme almıştır. Basılı "Divan" düzenleyicisinin, manzumenin başına eklemiş olduğu not¹'tan anlaşıldığına

1 Merhûm ve magfûrûn-leh vâlid-i mâcid-i kesîrû'l-mehâmidleri Müşârûn'ileyh Efendimiz hazretleri âzîm-i darü'l-cinân olduklarında peder-i ma'nevî-i mekârim-perverleri merhûm cennet-mekân Râgıb Pâşâ efendimiz hazretlerine terkib-i bend vâdisinde tarh ettikleri arz-i hâl-i sûziş-me'âldir ki merhûm Müşârûn'ileyh hazretlerine arz ü isâl mukadder olmamıştır.

göre Kaside, Ragıp Paşa'nın eline ulaşmamıştır. Önde gelen nitelikleri yalnızlık ve içtenlik olan bu manzumeyi Ragıp-Haşmet ilişkileri yönünden inceleyeceğiz; bu ilişki dışında kalan bend'lerin kısa özetlerini vermekle yetineceğiz:

I. Bend: Hazret-i Muhammet ve öbür İslâm büyükleri övgüsündedir.

II. Bend: Burada Haşmet, Ragıp'a, babasının ölümüyle içine düştüğü onulmaz acıyı ve bu olaydan sonraki halini anlatır

*Nice kan ağlamasın çeşm-i ter-i gam-dâde
Âteş-i hecr-i peder yakdı dili Sultân'ım* (II, 5)

diye feryat eder.

III. Bend: Yakınmalarını sürdürür, artık hiç bir şeyin gözünde olmadığını haykırır:

*Âh Devletlü, vefât-i peder öldürdü beni
Felek açdı bana dervâze-i Beytül-hazen'i* (III, 1)

*Ber-araf râbûta-i meyl-i vatan gönlümden
Şîve-i keşmekeş-i hecr ile kırdık reseni* (III, 2)

*Kalmadı dâ'ire-i servet ü sâ mân-i peder
Nice der-pîş-i tahayyül ideyim ben vatânı* (III, 4)

IV. ve V. Bendlerde önceki yakınlıklarından, dostluklarından söz eder, sığınacak başka kimsesi olmadığını anlatır:

*İlticâ eylemez âhara inşâ'allah
Gayrı bilmez gönül lutfuna me'lûf oldu* (IV, 5)

*Melce'-i çâre-resim sensin efendim sensin
Tanrı'dan mültemesim sensin efendim sensin* (IV, 6)

*

*Bir zaman sohbet-i can-bahşına dil mazhar idi
Murg-i dil tûtî gibi kâm-ver-i şekker idi*

*Dergeh-i âtîfetin cilve-gehim olmuş iken
Güyyâ Haşmet'in ol bâbda Dârâ-der idi*

*Yâl ü bâlim var idi sâye-i lâtfunda benim
Şimdi tâb-i elem-i hecr ile yağım eridi*

*Ne zen-i dehre ne bintü'l-inebe meyl itdim
Ülfet (ü) sohbeta hasr eylediğim hep er idi*

*Ya'ni cürmüm nedir ey kân-i kerem hiç bilmem
Şöhret-i kâzibemiz gerçi biraz ber-ter idi*

*Şübhe yok dilde budur mâ-hasal-i efkârım
Bana halkın nazarı değdi inâyet-kârım (V. Bend)*

Yukarıki son iki beytinde Haşmet, çevresindekiler tarafından kiskanıldığını “kinaye” yollu ve zâhiren “alçak gönüllü” bir sanatçı kişiliğine bürünerek anlatır görünürse de ağır basan şairlik gururunun etkisinden kendini kurtarmadığı için “Bana nazarları değdi!” yakınmasında bulunmak zorunda kahr. Bu çekemezliliklerden, bu dedikodulardan yakınış VI. Bend boyunca da sürüp gider:

*Vâkıa derd-i şemâtet beni itdi sersem
Sizi tasdî' iderim gûş-i zedim söylersem*

*Jâj-hâyın anasın ağlatır erbâb-i samem
Ben tahammülde kusûr itmeyim er oğlu ersem*

*Sen heman sağ ol inâyetlü kerîmü's-şiyemim
Hasmı iskât iderim ben de suhanperversen*

*Hâk-i pâyine yüzüm sürmedir ancak garazım
Ya'ni nâ-merd olayım mansıb ü mâl istersem*

*Mâye-i feyz ü neşât-i dil-i gam-nâkimsin
Câna minnet yoluna rûh-i revânı virsem*

*Bendeyim ben sana devletlü efendim bende
Kim ne söylerse bana sonra olur şermende (VI. Bend)*

Haşmet VII. Bend'de “Devletlü Efendi” sinin başarılarının ve “devlet” inin sürekli olması için Tanrı'ya yalvarır.

Padişah'tan ve Başkent'ten uzak kalışını çok yadırgamaktadır:

*İttikâ-gâh-i suhan-perver iken dergeh-i Şeh
Ne revâ ben gibi bir ehl-i suhan dûr olsun (VII, 5)*

*Künc-i gurbetde niçün kaldım efendim böyle
Bildir aslın bana Allah'ı seversen söyle (VII, 6)*

Değerinin anlaşılmadığından yakınır, suçunun bağışlanmasını diler. Menfa-
daki bütün arkadaşlarının İstanbul'a dönmüş olduklarını yana-yakıla anlatıp
"Âstâne" ye varması olanağı bulunmazsa deniz kıyısında bir yerlere yollan-
masına izin ister; "mansıb" ve "mal" istemediğini manzumesinin bundan
bir önceki Bend'inde kesinlikle anlatan Şair asıl niyetini böylece açığa vurur:

*Bilsem arz-i hünere bende liyâkat yok mu
Neşr-i âsâr-i suhan itmeğe kudret yok mu*

*Ya'ni bi-behre miyim ma'rifet ü dânişden
Yoksa erbâb-i suhan sınıfına râğbet yok mu*

*Mâni'-i lûtf ü kerem ise ma'ârif şimdi
Bizde de el gibi bir pâre hamâkat yok mu*

*Cürm ü isyânımıza gerçi nihâyet yağ ise
Meslek-i Mustafavî üzre şefâat yok mu*

*Âstân-i Şeh-i Devrân'a varılmak güç ise
Bâri sâhillere azm itmeğe ruhsat yok mu*

*Kaldı âhir burada bende-i efgendeleri
Gitti İstanbul'a menfâda olan bendeleri (VIII. Bend)*

Bu kasidenin değişik ve ilginç bir yönü var: Şair, manzumesini yazmadaki
amacı olan dileğinin yerine getirilmesini, övülen (Ragıp Paşa)'den değil de,
onun aracılığıyla, Padişah (III. Mustafa)'tan istemektedir. Padişahların sık
sık sadrazam değiştirmek zorunda kaldıkları bunalımlı bir dönem yaşanıyordu.
III. Mustafa tahta çıktığında, bir önceki padişah III. Osman'ın son sadra-
zamı Ragıp Paşa'yı değiştirmemişti. Paşa, ölüm tarihi olan 8 Nisan 1763 ta-
rihine kadar, 5 yıl, 7 ay, 9 gün süre ile çağının "değişmez" sadrazamı olarak
görevde kalmıştı. Devlet işlerinde Padişah'ın ona sonsuz güveni vardı; kız
kardeşi Saliha Sultan ile evlendirerek kendine damat yaparken sevgi ve ya-

kınlığını da belli etmişti. Haşmet, III. Mustafa'nın böylesine güven ve beğenisini kazanmış sevgili sadrazamının "Bir dediğini iki etmeyeceğini" pek iyi biliyordu. Manzume'nin IX. Bend'inde, Şair suçundan ya da suçlarından duyduğu pişmanlığı dile getirir, bağışlanması için yalvarır:

*Gerçi etvâr-i siyeh-kâr-i hatâda alemim
Lâk şimdi niğeh-endûz-i zuhûr-i keremim (IX, 1)*

*Afv-i Sultân-i zaman bizleri güldürmez mi
Haşyet-i cürm ile ben girye-künân-i nedemim (IX, 2)*

*Tavf-i dergâh-i Şehen-şâh'a kıyâm itdikçe
Güyyâ magfirete tâ'if-i Beytü'l-hazenim (IX, 3)*

*Sen de lûtf it kerem it Haşmet-i pür-derd ü gama
Söyle ahvâlini ol Pâdişeh-i muhtereme (IX, 6)*

X. Bend'in ilk beyti Haşmet'in Ragıp'a bir "yönerge" sidir sanki:

*Ya'ni arza giricek hâl-i dili takrîr it
Bir bir ihlâs-i ubûdiyyetimi tefsîr it (X, 1)*

Yukarıki beyitlerden birinde Şair, Paşa'ya, "Siz" diye hitap etmişti (VI, 1); ama burada "Benim için şöyle yap, böyle yap!" diyecek kadar senli benlidir. Bu Bend'in sürdürülen öbür beyitleri de Haşmet'in Paşa ile olan ilişkilerin-deki içtenliğe hak verdiriyor:

*Nice inkâr olunur rütbe-i isti'dâdım
Şevket ü Sâib-i vassâfa beni tanzîr it (X, 2)*

*Avn-i Bârî'yle suûbetli bir emre kullan
Uhdesinden gelemesem o zaman ta'zîr it (X, 3)*

*Dönmeyim hâne-i vîrânıma lûtf eyle meded
Köhne beytü'l-hazen-i hâtırımı tâ'mîr it (X, 4)*

*İktizâsına göre eyle efendim hareket
Hâtır-i Pâdişeh'e enseb ise tezkîr it (X, 5)*

*Bâ-husûs ehl-i suhan himmete şâyan-ter olur
Anlara lûtf-i şehen-şâh-i zaman ekser olur (X, 6)*

XI. Bend'de şairlerle padişahların karşılıklı durumları ele alınır: Padişahların adlarının, sanlarının ancak yetenekli şairlerin mısralarıyla yüceltilebileceği, ölmeyeleştirileceği; bu bakımdan "ittihâz-i şuarâ"nın "sünnet" olduğu, padişahların şairsiz olamayacakları anlatılarak şu pek ilginç görüşler öne sürülür:

*Pâdişehân-i cihan nâdire-dansız olamaz
Şehr-yârâna suhan vâsita-i şöhretidir (XI, 2)*

*Hutbe veş kim okusa midhat-i sultânı ne dem
Arş-i a'lâya çıka nâmı bu ne rif'atdır (XI, 3)*

*Şâirân olmasa bu arsa-geh-i âlemde
Nâm ü şân-i küremâ güm-şüde-i gaybetdir (XI, 4)*

*Herkesin şânı mı meddâh-ı şehen-şâh olmak
Vasf-i Sultân'a sezâ nâtuka-i Haşmet'dir (XI, 5)*

Kaside'nin son Bend'i (XII. Bend) "Dua"dır. Haşmet burada, Padişah'a dua eder; O'nun için, alışlagelen dilekleri dile getirdikten sonra şöyle der:

*Zîver-i dest-i zafer ide Kızulelma'ı
Hûn-i a'dâ ile bu arzı muhammer itsün (XII, 4)*

Haşmet Divan'ında yer alan 12 "Muammâ"dan biri Koca Ragıp Paşa adına yazılmıştır. Şair, bu yolla da, koruyucusuna karşı olan ilgisini belirtmekten geri durmamıştır. Söz konusu Muamma şöyledir:

Be-Nâm-i Râgıb Mehemed

*Olur muhtâc-i hûn-i dil hevâ-yi aşk müşkildir
Sayılsa derdi nâ-çâr âdem dâğ-pür-dildir (Haşmet Divanı, Bas. s. 72)*

Şair ile Paşa arasında oluşan fıkralar da onların hem şakadan, nükte-den hoşlanan mizaçlarını, hem de yakın arkadaşlıklarını ortaya koyan belgeler olarak özel bir önem taşır. Bunların günümüze kadar gelmiş olanlarından iki örnek¹ vermekle yetiniyoruz:

¹ Ali Canip Yöntem (Derleyen), Kahkaha dergisi, Sayı: 6, s. 31-32, Nisan 1949, İstanbul.

1- *Koca Ragıp Paşa şair Haşmet'le görüşürken, sadrazamlığın ağır yükünden şikâyet ederek demiş ki:*

- *Haşmet oğlum, artık ihtiyarladım, siyâsî, idarî bin bir iş var. Düşünüyorum, istifa etsem de şöyle beni yormayacak bir vazife bulsam, sırtımı dayayıp rahat etsem diyorum.*

Zarif,hazırcevap şair ciddî bir tavır alarak şu cevabı vermiş :

- *Paşam, gece gündüz, bir dakika bile yerinizden kımıldamaksızın para almak isterseniz, kendi dairenizin imamlığını deruhte ediniz.*

2- *Koca Ragıp Paşa, bir gece bermutat, ilmî ve edebî bir toplantı yapar. Şiirler okunur, nükteler sarfedilir, tatlı bir vakit geçirilir. Meclisin sonuna doğru Paşa, aklına gelen bir teklifi ortaya atar:*

- *Gelin arkadaşlar, rüşvet almadığımızı, haksız para kazanmadığımızı dair hepimiz birer birer yemin edelim! İşte ilk yemini ben ediyorum! der.*

Meclistekiler, birer birer, Paşa'ya uyararak yemin ederler. Yalnız, şair Haşmet bir kenara büzülerek sesini çıkarmaz. Ragıp Paşa :

- *Ne duruyorsun Haşmet, hadi bakalım sen de yemin et! deyince, Şair :*

- *Paşam, bana yarım saat daha müsaade buyurun, şu herifler çatlamazlarsa, yeminin bir zarar vermeyeceğini görerek ben de yemin ederim! der.*

Şair Fitnat'ın küçük hacimli Divan'ında da Koca Ragıp Paşa'ya karşı duyduğu saygı ve yakınlığı belirten manzumeler yer almıştır. Bunlardan biri, Paşa'nın sadrazam oluşu dolayısıyla yazılmış bir "târîh" (Târîh-i Vezâret-i Mehmed Pâşâ), biri O'nun "kendin gösterir" redifli gazeline nazire olarak kaleme aldığı bir gazel ve bir de "Muammâ"dır. Bu üç manzumede de Ragıp Paşa hakkında bildiklerimize yenilik katacak nitelikte bir şey bulamayız. Bunları, Fitnat'ın, Paşa'nın sanatına ve kişiliğine karşı duyduğu saygının, O'na vermiş olduğu üstün değerler belgeleri olarak satırlarımıza geçiriyoruz:

1 Zübeyde Fitnat (?-1780) Ünlü kadın şairlerimizdendir. Şeyhülislâm Mehmet Esat Efendi'nin kızıdır. İstanbul'da doğmuş, İstanbul'da ölmüştür. Erkek kardeşi Şerif Efendi de şeyhülislâm olmuştur. Özel fakat güçlü bir öğrenim ve eğitim gördü. Sanata heves etti, şiirler yazdı. Manzumelerini yazarken kimi Nedim'in, kimi Ragıp Paşa'nın etkilerinde kalmıştır. Divan'ı vardır. Aşkane yazmış olmakla birlikte, Divan edebiyatının mazmunlarına uyma zorunluğu, şiirlerinde, O'nun bir kadın olduğunu belli edecek duygu ve söyleyişlerin yer almasını önlemiştir. Daha geniş bilgi için: İ. A. Cilt: IV, s. 627'ye bkz.

Târih-i Vezâret-i Râgıb Mehmed Pâşâ

*Şeh-i şâhân-i cihan hazret-i Osman Hân'ın
Devletin eyleye efzûn Cenâb-i Mevlâ*

.....
*Râgıb-i cûd ü kerem tâlib-i eltâf ü himem
Sâhib-i seyf ü kalem Sadr-i mekârim-pîrâ*

*Hüsn-i tedbîr ile makbûl-i Hıdîv-i âlem
İlm ü fazl ile mahsûd-i kirâm-i vüzerâ*

.....
*Zâtının unsurudur hilm ü hayâ fehm ü hıred
Tab'ının bende-i dîrînesidir rüşd ü zekâ*

.....
*Mühr ile mükrem olunca dedi Fitnat târih
Revnak-i sadr-i celîl oldu Mehemed Pâşâ
(1170/1757)*

Fitnat, Paşa'nın

*Pîç ü tâb-i sîneden efkâr kendin gösterir
Cevher-i âyîneden jengâr kendin gösterir*

matlah "hikmet" (düşünce) şiirine "âşıkane" bir nazire yazmıştır; gazelin matlah şudur:

*Her gönülde tâb-i rûy-i yâr kendin gösterir
Kanda varsan mihr-i pür-envâr kendin gösterir*

gazelin güzel sayılabilecek matlah da şöyledir:

*Söyler elbet hâlini Fitnat meseldir ehl-i derd
Aşk ola bir sînede eş'âr kendin gösterir*

Konumuza, Fitnat'ın Ragıp Paşa adına yazdığı "Muammâ" ile son veriyoruz:

*Dil-i âyînede hurşîd veş gördüm devr-i ruhsârın
İki verd-i mutarrâdır ki düşmüş aksi âb içre*

